

De waarde van het kruis van Christus

Jezus sterft in onze plaats – hoe *mooi* is dat?

Auteur: Hans Burger, postdoc onderzoeker systematische theologie aan de TU kampen.

Wie in Jezus gelooft, weet 'natuurlijk' wat het kruis betekent en hoe belangrijk het voor ons is: Jezus is voor onze zonden gestorven. Maar misschien leven we met die vanzelfsprekendheid wel voorbij aan de diepte van de kruisdood. Zomaar versmallen we de betekenis ervan en wordt het kruis een mooi, glad opgepoetst symbool of een overbekende werkelijkheid waar we ten diepste aan voorbij leven.

Als dat zo is, dan leven we met grote bekende dogmatische woorden, maar laten we niet echt meer tot ons doordringen wat de Bijbel allemaal over de kruisdood van Jezus zegt. Daarom is het belangrijk ons in het kruis te blijven verdiepen, in het verlangen dat de heilige Geest ons in de waarheid leidt en de kruisdood van Christus steeds weer tot een levende werkelijk maakt.

Ik hoop in dit artikel daaraan bij te dragen vanuit bijbels-theologisch perspectief, door twee vragen te stellen. De eerste vraag is: we hebben het in verband met het kruis vaak over plaatsbekleding, maar hoe wordt Jezus eigenlijk onze plaatsbekleder? Door daar nauwkeuriger naar de kijken, wordt duidelijker hoe bijzonder het is dat Jezus werkelijk Immanuel is, God met ons. Om te laten zien hoe mooi dat is, gebruikt het Nieuwe Testament allerlei beelden. Daarom is de tweede vraag: welke beelden gebruikt het Nieuwe Testament voor die plaatsbekleding, en wat is het verband tussen die beelden?

Beweging van identificatie

Jezus is onze plaatsbekleder: Hij leeft op onze plaats en is een van ons om ons leven te dragen en voor ons te sterven en op te staan. Er is echter meer te zeggen dan dat Jezus onze plaatsbekleder *is*: tijdens zijn leven tekent zich juist een beweging af dat Jezus Zich steeds meer een met ons maakt en zo onze plaatsbekleder *wordt*. Dat blijkt uit uitspraken van Paulus, als hij in zijn brieven terugkijkt op het verhaal van Jezus' leven, maar ook uit de evangelieverhalen zelf. Steeds meer maakt Hij waar dat Hij Immanuel is: steeds meer identificeert Hij Zich met ons. Daarom noem ik dat een beweging van identificatie.

Heel kort schetst Paulus die beweging in Filippenzen 2:6-8: 'Hij die de gestalte van God had, hield zijn gelijkheid aan God niet vast, maar deed er afstand van. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens. En als mens verschenen, heeft Hij Zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis.'

Die beweging van identificatie begint al bij de menswording. In Galaten 4 schrijft Paulus over de zending van Gods Zoon in de volgende bewoordingen: 'Toen de tijd gekomen was zond God zijn Zoon, geboren uit een vrouw en onderworpen aan de wet' (vers 4). Hier blijkt allereerst dat plaatsbekleding niet iets is wat altijd wel had kunnen gebeuren, maar iets wat gebeurt 'als de tijd gekomen is'; het is de climax van Israëls geschiedenis. Dan wordt Gods Zoon geboren uit een vrouw – als mens. Bovendien wordt Hij als lid van het Joodse volk onderworpen aan de wet. Over die wet had Paulus gezegd dat hij later gegeven is dan de belofte en ook minder is dan de belofte (Galaten 3). Gods Zoon wordt mens in de sfeer van onmondigheid, onderworpen aan de machten van deze wereld. Hij wordt niet alleen mens, maar maakt Zich ook een met onze onvrijheid en onmondigheid. Iets dergelijks vind je in Romeinen 8:3, waar het gaat over de Zoon die gezonden is 'in de gelijkheid van het vlees van de zonde' (mijn vertaling). Er blijft enige reserve omdat Jezus niet gezondigd heeft,

maar zonder reserve kun je zeggen dat Jezus Zich een heeft gemaakt met het in zonde gevallen menselijke bestaan.

Een met Israël

Ook in Johannes 1 komt dit naar voren, waar het gaat over het Woord. Het Woord was God (vers 1) en door het Woord was de wereld ontstaan (vers 10). 'Hij kwam naar wat van Hem was' (vers 11), naar Israël dus. Daarmee wordt meer gezegd dan dat Jezus mens geworden is: Hij is *sarx*, vlees geworden (vers 14). Dat wil zeggen: Hij maakt Zich een met ons kwetsbare en sterflijke bestaan.

Matteüs laat zien dat Jezus de geschiedenis van Israël over kan doen door Zich een te maken met Israël. Door als kind naar Egypte te gaan kan over Hem gezegd worden: 'Uit Egypte heb Ik mijn zoon geroepen' (Mat. 2:15). Lucas tekent Jezus meer als de laatste Adam die de rol van de mensheid op Zich neemt. Waar Adam faalde, daar is Jezus, vervuld van de Geest, in staat om staande te blijven in de verzoeken.

Aan het begin van Jezus' optreden is er een moment waarop Jezus er nadrukkelijk voor kiest om de weg van zijn volk te gaan. Hij wil Zich laten dopen, waarmee Hij een weg van boete en inkeer inslaat. Johannes de Doper wil Hem ervan weerhouden: voor Jezus is dat niet nodig. Jezus houdt echter vol, want 'dit is de goede manier om alle gerechtigheid te vervullen' (Mat. 3:15, eigen weergave). Hier neemt Jezus de weg van het volk Israël op Zich dat leefde met de wet, om Zich een te maken met Israëls plaatsbekledende rol – Israël, dat namelijk zelf de weg was waarlangs Gods plan om de mensheid te redden zich ontvouwde. Hij wordt de knecht van de Heer die als de ene het hele volk representeert en draagt.

In de aankondigingen van zijn lijden blijkt dat Jezus de dramatische consequenties ervan kende en aanvaardde. Als puntje bij paaltje komt, gebeurt dit niet zonder slag of stoot. Vlak voor zijn arrestatie ziet Jezus de beker naderen. Die beker is de beker van Gods oordeel, die leeggedronken zal worden. Een diepe angst overvalt Hem. Pas na een intense gebedsworsteling vindt Jezus de bereidheid om deze weg te gaan. Hij besluit opnieuw zich een te maken met mensen, mensen die vallen onder Gods oordeel.

Een van ons

Vanaf dat moment maakt Hij Zich een met slachtoffers van onrecht. Zoals zo velen krijgt Hij geen eerlijk proces, maar wordt er een loopje genomen met het recht. Ze willen van Hem af en daar wordt een weg voor gevonden, ook al is Jezus onschuldig, zoals Judas (Mat. 27:4), Pilatus' vrouw (Mat. 27:19) en Pilatus zelf (Mat. 27:23) heel goed weten. Daarin maakt Jezus Zich ook een met de schuldige veroordeelden. Over Hem klinkt een vonnis: 'Hij heeft God gelasterd' (Mat. 26:65). Hij is een opstandeling en dus een politiek gevaar (Luc. 23:2). En doordat Jezus de veroordeling laat gebeuren, neemt Hij metterdaad onze plaats in. Eerst maakt Jezus Zich een met de slachtoffers, daarna met de daders. Hij wordt echt een van ons, een met ons zondige mensen en met ons zondige bestaan, een overtreder onder de overtreders (vgl. Jes. 53:12). Zo heeft God 'Hem die de zonde niet kende voor ons een gemaakt met de zonde' (2 Kor. 5:21).

Vervolgens blijkt wat de gevolgen daarvan zijn. Hij wordt opgehangen aan een paal en zo maakt Hij Zich een met het bestaan van de in zonde gevallen mensen dat die onder de vloek ligt (Gal. 3:13). Hij maakt Zich een met het zinloze lijden waarin God afwezig is, zoals blijkt uit zijn op Psalm 22 gebaseerde uitroep: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U Mij verlaten?' (Mat. 27:46). Hij wordt belachelijk gemaakt en bespot. Een mislukking. Een dode. Dan is Hij werkelijk een van ons geworden.

Mislukking

Als Jezus Zich een maakt met ons, wordt ons allereerst een confronterende spiegel voorgehouden. Wij mensen wilden als God zijn. God wordt mens om dit werkelijkheid te maken. Aan dit kruis zijn voor het eerst God en mens gelijk aan elkaar. En God laat ons daar

zien wat dat opgeleverd heeft: een mislukt, oneerlijk, vervloekt bestaan dat figuurlijk en letterlijk doodloopt. Zie je Jezus? 'Zie de mens' (Joh. 19:5).

Het is gevaarlijk om hier te snel aan voorbij te gaan en het kruis meteen als mooi, heilrijk symbool te presenteren. Het kruis staat primair voor onze mislukking, onze veroordeling. Zoals de ene misdadiger naast Jezus het aanduidde: 'Wij hebben deze straf verdiend' (Luc. 23:41).

Onder zijn vleugels

In het voorgaande stond centraal hoe Jezus Zich met ons identificeert en onze plaatsbekleder wordt. Dat loopt uit op de dood aan het kruis, dat daarmee symbool staat voor onze mislukking. Maar waarom is het mooi dat in Jezus God een wordt met ons mislukte bestaan? Omdat Jezus ons mislukte, in zonden gevallen bestaan nu door de mislukking en Gods oordeel heen kan dragen en ons terug kan brengen bij God.

Dat ga je zien in de bewoordingen die Jezus gebruikt met betrekking tot het komende oordeel. In Lucas 23 bijvoorbeeld zegt Hij: 'Als dit gebeurt met het jonge hout, wat zal het verdorde hout dan niet te wachten staan?' (vers 31). Een jonge levende struik kan een bosbrand nog wel overleven, dor hout fikt helemaal weg in het oordeel. Jezus wil ons kennelijk door dat oordeel heen trekken. Lucas 13:34 laat dat met een prachtig beeld zien. Als een boerderij getroffen wordt door vuur, beschermt een hen haar kuikens met haar vleugels. Na de brand is de hen zelf misschien in het vuur omgekomen, maar de kuikens kunnen onder haar vleugels overleven. Zo had Jezus Jeruzalems kinderen onder zijn vleugels willen verzamelen.ⁱ Hij wil het vuur van het oordeel doorstaan, om ons door dat vuur heen te trekken.

Wanneer je dat gaat zien, krijgt Jezus' identificatie met ons een wonderlijke diepte. Jezus wordt mens in de gevangenschap onder de wet, om ons vrij te kopen zodat we Gods kinderen kunnen worden (Gal. 4:4-5). Hij wordt mens in het 'vlees van de zonde', om met de zonde af te rekenen (Rom. 8:3). Steeds opnieuw zijn er momenten dat Jezus anders had kunnen kiezen. Maar steeds zie je Jezus bewust Zich een maken met ons, wetende wat er komen gaat: de beker die Hij zal gaan drinken.

Beeldenrijkdom

Dit zijn nog maar twee voorbeelden van al de verschillende beelden die het Nieuwe Testament gebruikt om het mooie van de dood van de plaatsbekleder aan te duiden. In recente populair-theologische literatuur wordt aandacht gevraagd voor de verschillende beelden die het Nieuwe Testament gebruikt voor de betekenis van het kruis.ⁱⁱ Het is goed om al die beelden tot je door te laten dringen. Het kruis is als een diamant met vele facetten, en we hebben al die beelden nodig om de rijkdom van de kruisdood van Jezus te zien. Veel dogmatisch spreken doet geen recht aan de breedte van de impact van Jezus' dood. Zelf heb ik het als zeer verrijkend ervaren om die volle nieuwtestamentische beeldenrijkdom te gaan zien. Belangrijk daarbij is om te beseffen dat de verschillende elementen elk hun eigen functie hebben, en daarom vaak in combinatie voorkomen. Vandaar de tweede vraag: welke beelden gebruikt het Nieuwe Testament, en wat is het verband tussen die beelden?

Jezus' dood kan naar voren komen als een *dood voor anderen*. Zo lezen we dat Jezus als goede herder zijn leven inzet voor de schapen, of dat Hij zijn leven inzet voor zijn vrienden. Jezus' dood is een uiting van liefde en een *moreel voorbeeld* voor ons. Zoals Hij zijn leven voor ons heeft ingezet, moeten ook wij ons leven inzetten voor onze broers en zussen. Deze beelden zeggen dat Jezus' dood een daad van liefde is. Om duidelijk te maken hoe en waarom zijn dood een daad van liefde kan zijn, moet er echter meer gezegd worden.

Andere beelden

Er zijn ook metaforen die meer toegang geven tot *wat er bij de kruisiging zelf gebeurt*. Hier worden beelden gebruikt die op ons over komen als beelden uit een *cultische sfeer*. Jezus is

het lam van God dat de zonden van de wereld wegneemt. Hij is de tempel die afgebroken wordt en in drie dagen wordt opgebouwd. Hij is een offer, een zoenmiddel. Door zijn bloed brengt Hij verzoening omdat zijn bloed onze zonden bedekt en het nieuwe verbond brengt. Andere beelden associëren wij meer met de wereld van het *recht*. In Jezus' dood en opstanding vindt een oordeel plaats en toont God zijn gerechtigheid. Jezus Christus draagt de vloek van de wet en drinkt de beker van Gods toorn. Hij vervult met zijn gehoorzaamheid de wet. In zijn kruisdood wordt de handgeschreven tekst die ons als bewijsstuk bedreigde, uitgewist.

Ten derde zijn er beelden ontleend aan de *slavenmarkt*: door Jezus' dood zijn we bevrijd uit slavernij. Zijn dood is een losprijs, waardoor we Jezus' eigendom zijn geworden en Hij ons mee kan nemen uit de gevangenis naar nieuw leven in vrijheid.

Overwinning

Als vanzelf komen we daarmee bij een serie beelden die vooral wijzen op het *resultaat* van Jezus' dood en opstanding. Allereerst gaat het om beelden die verwijzen naar een *slagveld en overwinning*: de overste van de wereld wordt buiten geworpen en heeft niets aan Jezus. Christus heeft de overheden en machten te kijk gezet, ontwapend en over hen gezegevierd. Ook wordt het beeld gebruikt van herstel van een relatie: door kruis en opstanding heeft God ons met Zich verzoend.

Omdat deze beelden elk hun eigen functie hebben, is het logisch dat je in nieuwtestamentische passages vaak combinaties vindt van beelden uit de verschillende categorieën: de liefdevolle intentie, het gebeuren aan het kruis zelf, en het effect ervan. Met elkaar geven de elementen uit deze drie categorieën een antwoord op de vraag wat het mooie is van Jezus' identificatie met ons.

Dat Hij Zich met ons een maakt, is een uiting van liefde: zowel van de Vader die zijn Zoon zendt en geeft, als van de Zoon die zijn leven geeft. Omdat Hij Zich een met ons heeft gemaakt, kan Hij voor ons sterven en het probleem van onze zonde aanpakken. Hoe dat precies gebeurt, wordt in allerlei beelden aangeduid. Des te helderder is het effect ervan: de gevangenis waarin we ons door eigen schuld gevangen zijn geraakt, wordt van binnenuit open gebroken. Het kwaad van zonde, duivel en dood is overwonnen!

ⁱ Dit inzicht dank ik aan N.T. Wright, *Jesus and the Victory of God*, p. 570.

ⁱⁱ Zie bijvoorbeeld Nicky Gumble, *Een kwestie van leven*, hs. 3; Alister McGrath, *Wat heeft dat kruis te betekenen?*; Willem de Vink, *Waarom dat kruis?* en Mark Driscoll en Gerry Breshears, *Dood door liefde*.